

УДК: 37.018.46

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ
КВАЛІФІКАЦІЇ КЕРІВНИКІВ ГУРТКІВ ПОЗАШКІЛЬНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Вороніна Г. Л.

Харківська академія неперервної освіти, Україна, Харків

Стаття присвячена розкриттю особливостей організації курсів підвищення кваліфікації керівників гуртків позашкільних навчальних закладів, обумовлених специфікою навчання дорослих та самобутністю позашкільної педагогіки. На основі виділених організаційних, змістовних, процесуальних, особистісних, творчих особливостей розробляється зміст навчальних програм курсів підвищення кваліфікації складається за модульним підходом та з урахуванням напрямів позашкільної освіти. Соціально-гуманітарний, професійний, діагностичний та самоосвітній модулі мають свою мету, завдання, зміст, форми, методи реалізації. Аналіз результативності проведення курсів підвищення кваліфікації допомагає корегувати зміст навчальних програм відповідно до запитів слухачів.

Ключові слова: підвищення кваліфікації, керівник гуртка, позашкільна педагогіка, особливості підвищення кваліфікації, андрагогічний підхід.

Воронина Г. Л. Особенности организации курсов повышения квалификации руководителей кружков внешкольных учреждений / Харьковская академия непрерывного образования Украина, Харьков

Статья посвящена раскрытию особенностей организации курсов повышения квалификации руководителей кружков внешкольных учреждений, обусловленных спецификой обучения взрослых и самобытностью внешкольной педагогики. На основе выделенных организационных, содержательных, процессуальных, личностных, творческих особенностей разрабатывается содержание учебных программ курсов повышения квалификации на основе модульного подхода и с учетом

направлений внешкольного образования. Социально-гуманитарный, профессиональный, диагностический и самообразовательный модули имеют свою цель, задания, содержание, формы, методы реализации. Анализ результативности проведения курсов повышения квалификации помогает корректировать содержание учебных программ в соответствии с запросами слушателей.

Ключевые слова: повышение квалификации, руководитель кружка, внешкольная педагогика, особенности повышения квалификации, андрагогический подход.

Voronina H. L. The peculiarities of organization the in-service education of non-formal trainer / Kharkiv Academy of Postgraduate Education, Ukraine,, Kharkiv

The article is devoted to showing the peculiarities of organization the in-service education of non-formal trainer; they are conditioned by specifics of adults training and non-formal pedagogy. On the base of organizational, content, process, personal, creative peculiarities the content of educational programmers of in-service education has been working out; it is made up due to module approach and taking into consideration the trends of in-service education. Social-humanitarian, professional, diagnostic and self-educational modules have their own aim, tasks, content, forms and methods of realization. The effectiveness of in-service education results analysis help to adjust the educational programmers content due to listeners needs.

Key words: in-service education, non-formal trainer, non-formal pedagogy peculiarities of in-service education, andragogic approach.

Вступ. Великого значення у роботі щодо формування професійної компетентності керівників гуртків позашкільних навчальних закладів набуває процес підвищення кваліфікації, який має свої особливості. У словниках української мови «особливість» визначається як характерна риса,

ознака, властивість, своєрідність, специфіка, а «особливий» трактується, як такий, що чимось виділяється серед інших, не такий, як інші, не схожий на інші, незвичайний, винятковий, який має специфічні завдання, призначення [1, С. 719]; виділяється певними ознаками з ряду таких самих осіб, предметів, явищ; своєрідний, оригінальний, самобутній, специфічний, характерний [2, С. 601]; незвичайний, винятковий, відзначається більшою, ніж звичайно, мірою свого впливу. [3, С. 685].

Підвищення кваліфікації керівників гуртків позашкільних навчальних закладів має свої особливості, обумовлені специфікою тих, хто навчається, — дорослих людей, які мають різний рівень освіти, життєвого та професійного досвіду.

Треба відмітити, що керівник гуртка працює у специфічній, не схожій на загальноосвітню, галузі неперервної освіти — позашкільній, яка має своєрідні властивості: доступність, демократичність, науковість, системність, варіативність, добровільність вибору, диференційованість, гуманність, гнучкість, динамічність, самостійність, активність, єдність загальнолюдських та національних цінностей тощо. [4, С. 540].

Т.І. Суцєнко в своїх працях доводить, що головною особливістю педагогічного процесу в позашкільному навчальному закладі є те, що здійснюється він на взаємній співтворчості педагогів і дітей, на їхній дружбї й духовній спільності, на визнанні самоцінності дитини, на взаємоповазі і взаємній зацікавленості у спільному успіхові та результаті творчої співпраці. [5]. На відміну від учителя, керівник гуртка здійснює свою діяльність у позашкільному навчальному закладі, який є інститутом соціального виховання, тому перш за все спрямовує свої професійні зусилля не на навчання, як таке, а на орієнтацію дітей, підлітків, молоді на цінності громадянського суспільства, загальнолюдські духовні пріоритети, гармонізацію взаємовідносин із соціумом, природою, самим собою; формування готовності до самостійного вибору, відповідальності тощо.

Позашкільна освіта базується на позашкільній педагогіці — науці про всебічний розвиток творчої особистості в позашкільному навчальному закладі за її бажанням, пояснює, вивчає закономірності самореалізації творчої особистості в сфері дозвілля та має свою мету, завдання, принципи, методи. Позашкільна педагогіка відрізняється за своєю сутністю від педагогіки школи тим, що ставить у центр уваги не предмет, не зміст, не метод, а особистість дитини, її потреби та інтереси.

Мета та завдання статті полягають у розкритті особливостей організації курсів підвищення кваліфікації керівників гуртків позашкільних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу статті. Специфіка організації курсів підвищення кваліфікації керівників гуртків позашкільних навчальних закладів полягає не стільки у передачі та засвоєнні професійних знань, умінь, навичок, скільки орієнтує, на думку Л. Набоки, на професійне вдосконалення, розвиток творчого потенціалу, особистісне зростання. Усвідомлення цього створює необхідність здійснення впливу на слухачів на особистісному рівні, через розвиток мотивації особистісного зростання, що дозволяє асимілювати нові знання, уміння, навички у структуру життєвого досвіду педагога. [6, С. 49].

Важливо відмітити, що незвичайність організації та проведення занять на курсах підвищення кваліфікації керівників гуртків позашкільних навчальних закладів зумовлена особливостями навчання дорослих, тому одним із методологічних підходів в їх організації є андрагогічний, сприятливий розвитку та збагаченню цілісної особистості людини, прояву її самобутності, актуалізації її прихованих здібностей та можливостей. Навчально-виховний процес на курсах підвищення кваліфікації для керівників гуртків позашкільних навчальних закладів ґрунтується на основних положеннях андрагогіки, основними характеристиками якої є проблемність навчання; ситуативність; діалогічність.

Аналіз специфічних характеристик позашкільної освіти та властивостей навчання дорослих дозволив нам назначити особливості підвищення кваліфікації педагогів, які працюють в позашкільних навчальних закладах, а саме:

1. Організаційні — передбачають складання графіка проходження курсів підвищення кваліфікації відповідно до термінів початку та закінчення навчального року; формування груп відповідно до напрямів позашкільної освіти, розробка розкладу, програм проведення педагогічної практики тощо.

2. Змістовні — визначення змісту навчання відповідно до сучасних вимог підвищення кваліфікації, до змісту педагогічної й зокрема позашкільної освіти.

3. Процесуальні — використання особистісно орієнтованих технологій, інтерактивних форм і методів проведення занять, запровадження диференційного та індивідуального підходів.

4. Особистісні — урахування потреб педагогів-позашкільників, створення психологічного клімату в групі.

5. Творчості — спрямованість навчального процесу на пошук нестандартних рішень.

Курси підвищення кваліфікації педагогів позашкільних навчальних закладів проводяться за очно-заочно-дистанційною формою навчання з використання лекційних, практичних, семінарських, інтерактивних тренінгових видів занять, майстер-класів тощо.

Для забезпечення диференціації та особистісно зорієнтованої безперервної професійної освіти набір груп здійснюється відповідно до напрямів позашкільної освіти: 1) керівники гуртків художньо-естетичного спрямування; 2) науково-технічного та дослідно-експериментального; 3) туристсько-краєзнавчого, еколого-натуралістичного спрямування, військово-патріотичного та спортивно-оздоровчого спрямування.

Зміст навчальних програм курсів підвищення кваліфікації за напрямом «Керівники гуртків позашкільних навчальних закладів» складається за модульним підходом, що дає можливість скомпонувати навчальний процес за відносно самостійними частинами, які містять одне або кілька близьких за змістом і фундаментальних за значенням понять, законів, принципів.

Соціально-гуманітарний, професійний, діагностичний та самоосвітній модулі мають свою мету, завдання, зміст, форми, методи реалізації та способи вивчення результативності навчання. Засвоєння кожного з модулів надає можливість слухачам вибудовувати індивідуальну освітню траєкторію відповідно до своїх фахових зацікавлень та рівня професійної підготовки.

Визначення змісту підвищення кваліфікації керівників гуртків позашкільних навчальних закладів ґрунтується на врахуванні загального соціально-педагогічного контексту розвитку системи позашкільної освіти, професійної культури та професійної самосвідомості; освітніх запитів педагогів, формуванні ціннісного ставлення до особистості та надбань демократичного суспільства, компетентнісному підході, інваріативності та варіативності складових, неперервності. Тому варіативна складова як соціально-гуманітарного, так і професійного модулів містить теми навчальних занять, які можуть обиратися відповідно до фахових потреб слухачів. У навально-тематичних планах передбачається пріоритет практичних і семінарських занять перед лекційними та запровадження активних та інтерактивних форм і методів роботи зі слухачами. Такий підхід дозволяє в повній мірі реалізувати структуру професійної компетентності, що включає спеціальний, соціальний та особистісно-індивідуальний компоненти.

Зміст інваріантної складової соціально-гуманітарного модуля розрахований на удосконалення й оновлення знань і умінь з філософських, правових, соціогуманітарних проблем, питань менеджерської культури професійної діяльності педагогічних працівників та передбачає поглиблення

знань слухачів з питань законодавчо-нормативного забезпечення освіти. Варіативна складова пропонує слухачам лекції та семінарські заняття з філософських основ сучасної освіти, екологізації навчально-виховного процесу, гендерних проблеми в освіті та проблем громадянського виховання.

У змісті професійного модуля навчальної програми підвищення кваліфікації керівників гуртків передбачається оновлення й поповнення знань та вмінь педагога з інноваційної педагогіки, психології, методології позашкільної освіти, сучасної методики позашкільної роботи, інформаційних технологій навчання. Особлива увага зосереджена на питаннях реалізації особливостей напрямів позашкільної освіти, слухачі отримують можливість на практиці осягнути особливості використання педагогічних технологій в роботі гуртків.

Діагностико-аналітичний модуль передбачає вивчення результативності, контроль та оцінювання, обмін досвідом, для чого використовуються різноманітні діагностичні методики: анкетування, тестування, бесіди, кваліметричні моделі.

Так, аналіз анкетування керівників гуртків із різним стажем роботи за питаннями «У яких напрямках своєї професійно-педагогічної діяльності Ви відчуваєте найбільші ускладнення?», «Які теми для проведення тематичних курсів підвищення кваліфікації запропонували особисто б Ви?» показав, що серед проблем, що викликають утруднення, педагоги-позашкільники найчастіше називають особливості організації роботи з обдарованими дітьми (32% слухачів), розбудову виховної системи гуртка (15%), здійснення набору до гуртка (16%), використання методів психолого-педагогічної діагностики вихованців (16%), запровадження інтерактивних технологій в практику роботи (14%).

При здійсненні діагностування слухачів з питань інклюзивної освіти визначалася загальна обізнаність педагогічних працівників щодо основних понять інклюзії та особливостей дітей з вадами психофізичного розвитку.

Аналіз результатів анкетування керівників гуртків позашкільних навчальних закладів демонструє низький рівень обізнаності щодо проблем інклюзивної освіти (18%) у порівнянні з рівнем відповідних знань, які мають практичні психологи (68%), логопеди (60%), вихователі шкіл-інтернатів (53%). [7].

На запитання «Чи готові Ви працювати в умовах інклюзії? Якщо «Так», яка допомога Вам потрібна? Якщо «Ні», назвіть причини» найчастіше респонденти відповідали: 1) готовий працювати, але мені потрібна допомога психолога та методиста; потрібні спецкурси та семінари; потрібно забезпечити відповідну матеріально-технічну базу; 2) не готовий працювати, тому що не знаю, що це і навіщо це робити; вважаю, що такі діти повинні знаходитися у спеціальних закладах; відсутня матеріально-технічна база, фінансування; це додаткове навантаження для мене; не знаю, як працювати з такими дітьми, не володію відповідними методиками; у нас вже є такі діти.

Результати дослідження дали можливість зробити висновки про те, що педагогічні працівники позашкільних навчальних закладів в певній мірі мають сформоване уявлення про актуальність, мету та завдання інклюзивної освіти, але не відчують особистісної відповідальності за впровадження певної освітньої політики (суб'єктна пасивність), у зв'язку з чим потребують необхідної роз'яснювальної та консультативної допомоги з питань інклюзивної освіти.

Вивчаючи розвиток готовності педагогів-позашкільників до здійснення національно-патріотичного та громадянського виховання, серед слухачів курсів було проведено анкетування щодо застосування методів впливу на громадянську сферу школярів. Результати дослідження показали, що тільки 36% педагогів позашкільних навчальних закладів застосовують продуктивні

методи, які сприяють формуванню діяльнісного рівня розвитку громадянської компетентності учнів, зокрема: розкриттю перспектив розвитку Української держави, ознайомленню з системою понять тощо. Разом з тим, 64% педагогів частіше використовують непродуктивні форми і методи в своїй практичній діяльності, серед яких педагоги називають спільну з гуртківцями участь у виконанні корисних громадських справ, інформування про факти громадянської поведінки та використання громадянського права, робота щодо стимулювання розвитку громадянських почуттів.

Висновок. Вивчення результативності курсів підвищення кваліфікації керівників гуртків позашкільних навчальних закладів свідчить про те, що в організації занять враховуються особливості позашкільної освіти, андрагогічні принципи навчання. Курси підвищення кваліфікації в цілому задовольняють потреби педагогів-позашкільників у професійному, інтелектуальному, культурологічному та моральному розвитку, сприяють усвідомленню перспектив власного професійного розвитку. Постійний аналіз вхідного та вихідного діагностування допомагає корегувати зміст навчальних програм відповідно до запитів та прогалін у фаховій підготовці слухачів, планів проведення педагогічної практики, програм тематичних спецкурсів тощо.

Література:

- 1. Словник української мови. – Т.5. – К.: Наукова думка, 1974. – 839 с.*
- 2. Тлумачний словник української мови: Показ 12500 статей (близько 40000 слів) / за ред. В. С. Калашиника. – Х.: Прапор, 2002. – 464 с.*
- 3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К: Ірпінь ВТФ «Перун», 2004. – 1728 с.*
- 4. Закон України «Про позашкільну освіту» // Книга директора позашкільного навчального закладу: довідково-методичне видання /*

Упоряд.: З. М. Рудакова, Л. М. Павлова. – Харків: Торсінг плюс. – 2006. – 608 с.

5. Сущенко Т. І. Позашкільний педагогічний процес як унікальне явище організації дитячої життєтворчості / Т. І. Сущенко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2005. – Вип. 36. – С. 3–6.

6. Набока Л. Особливості навчання дорослих з погляду педагогічних технологій / Л. Набока // Післядипломна освіта в Україні. – 2007. – № 1. – С. 49.

7. Сіліна Г. О. Формування готовності педагогічних працівників до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами / Г. О. Сіліна // Джерело педагогічних інновацій. Інклюзивна освіта: Науково-методичний журнал. – Випуск №1. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2013. – С. 24–28.

References:

1. Slovník ukrajskoi movy. – K.: Naukova dumka, 1974. – 839 p.

2. Tlumchnyi slovník ukrajskoi movy: Pokaz 12500 statei (blyzko 40000 sliv) / za red. V. S. Kalashnyka. – Hk.: Prapor. – 464 p.

3. Velykyi tlumachnyi slovník suchasnoi ukrajskoi movy / Uklad. i hol.red. V. T. Busel. – Irpin BTF «Perun», 2004. – 1728 p.

4. Zakon Ukrainy «Pro pozashkilnu osvitu» // Knyga dyrektora pozashkilnoho navchalnoho sakladu: dovidkovo-metodychne vydannia / Uporiad.: Z. M. Rudakova, L. M. Pavlova. – Kharkiv: Torsihh plus. – 2006. – 608 p.

5. Sushchenko T. I. Pozashkilnyi pedahohichni protses yak unikalne yavyshe orhanizatsii dytiachoi zhyttiediialnosti / T. I. Sushchenko // Pedahohika i psykhohohiia formuvannia tvorchoi osobystosti: problemy i poshuky: zb. nauk. pr. / [redkol.: T. I. Sushchenko(hol. red.) ta in.]. – Zaporizhzhia, 2005. – Vyp.36. – P. 3–6.

6. Naboka L. *Osoblyvosti navchannia doroslykh z pohliadu pedahohichnykh tekhnolohii* / L. Naboka // *Pisliadyplomna osvita v Ukraini*. – 2007. – № 1. – P. 49.

7. *Formuvannia hotovnosti pedahohichnykh pratsivnykiv do inkluzyvnoho navchannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy* / H. O. Silina // *Dzherelo pedahohichnykh innovatsii. Inkluzyvna osvita. Naukovo-metodychnyi zhurnal*. – Vypusk №1. – Kharkiv: *Kharkivska akademiia nepererвної osvity*, 2013. – P. 24–28.